

hoz a fordításokhoz, tanulmányokhoz, dokumentumokhoz és szakirodalomhoz (az utóbbi 10 esztendő teljes hazai szakirodalmához), amelyből kedvükre meríthetnek, tanulhatnak. Ilyen nagyméretű tankönyvtár soha nem működött hazánkban, tudomásunk szerint néhány a szocialista országokban sem, csupán a nyugati világban léteznek hasonló tankönyvcentrumok (Braunschweigben, Párizsban, Hágában és az USA-ban).

*

Egyéves kezdeti kutatás után világosabban, tisztábban látjuk a tankönyv helyét, szerepét az oktatásban, a magyarországi tankönyveket a világ tankönyveinek sorában. Természetesen nem tartjuk elegendőnek jelenlegi tudásunkat, azt újabb kutatási eredményekkel, később mérésekkel és kísérletekkel igyekszünk kiegészíteni, elmélyíteni. Szükség van az empirikus kutatásokra, mellettük összehasonlító tankönyvelemzésekre, a tankönyvek sokrétű (pedagógiai-pszichológiai, történeti, nyelvi, szociológiai stb.) nézőpontú átvilágítására, komplex elemzésére. További munkás évek következnek tehát a tankönyvelméleti csoport és népes külső támogatói, munkatársai részére.

Eredményeinket nem rejtjük véka alá, igyekszünk legkülönbébb folyóiratok hasábjain és kötetekben publikálni. Már 1986-ban napvilágot látott egy tankönyvelmélet-kísérleti kötet a Tankönyvkiadó gondozásában (*Tankönyvelméleti tanulmányok*), ezt követi — terveink szerint — egy újabb, az első tankönyvelméleti összefoglalás, a *Korszerű nevelés* sorozat színeiben. A Gondolat Kiadó *Pro és kontra* sorozatában előkészületben van egy érdekes összeállítás, *A tankönyvekkel mindig baj van* címmel.

Tankönyvelméleti tanulmányainkat szívesen fogadják a baráti országokban: a Szovjetunióban, Lengyelországban és másutt. Tavaly — egy kínai delegáció járt csoportunknál a pekingi testvérkiadó igazgatójának vezetésével. Esmecserénkből kitűnt, hogy meglepően hasonló problémákkal küszködnek külföldi kollégáink is. A tankönyvelmélet külföldi eredményeiből újabb gyűjteményes kötetet igyekszünk közreadni.

Ezúton is kérjük pedagógus kollégáinkat, hogy segítsenek régi hazai és jelenlegi külföldi tankönyvek gyűjtésében, valamint a tankönyvekkel kapcsolatos tapasztalataik és megfigyeléseik leírásával, megfogalmazásával. Hiszen a tankönyvek ügyében legilletékesebbek a pedagógusok.

GYERMEK- ÉS IFJÚSÁGVÉDELEMRŐL — PEDAGÓGUSOKNAK

A napjainkban megújuló gyermek- és ifjúságvédelemben egyre fontosabb szerep betöltése hárul az óvodára, az iskolára; egyre nagyobb szükség van a gyermek érdekeit valóban szem előtt tartó „gyermekvédő” pedagógusokra. Olyanokra, akik a legkülönbébb gondokkal, kudarcokkal küzdő gyerekektől nem megszabadulni akarnak; akik nem az áthárítás, a továbbadás érdekében tesznek, hanem igyekeznek segítséget nyújtani a megoldás keresésében. Mindenekelőtt azzal, hogy valóban a gyerekekre figyelnek, annak problémájával bocsátkoznak „küzdőlembé”, nem pedig a gyermekkel.

Az egyedi problémák megoldására nem adhatunk előre elkészített recepteket, nincs a veszélyben lévő gyermek megsegítésének egyedül „üdvözítő” útja. A pedagógusnak naponta, szinte percről percre keresnie kell az egyedi esethez legjobban illő egyedi megoldásokat. Ehhez pedig nem elég a jóindulat, a segíteni és tenni akarás; szükség van speciális pszichológiai, pedagógiai, jogi, szociológiai, egészségügyi ismeretekre és ezek folyamatos bővítésére, frissítésére.

A korszerű gyermekvédelmi ismeretek szerzésében és megújításában, a pedagógusok gyermekvédelmi szemléletének formálásában kulcsszerepet vállal az alig több mint öt éve megjelenő időszaki kiadvány: a Gyermek- és Ifjúságvédelem.

Az Országos Pedagógiai Intézet gondozásában évente négyszer megjelenő periodika célja az elmélet és gyakorlat szakembereinek tájékoztatása a hazai és a külföldi gyermekvédelem eredményeiről, tapasztalatairól, a jelen problémáiról és a jövőbeni elképzelésekről.

A folyóirat szívesen helyt ad egy-egy közérdekű téma megvitatásának, tanulmányokat, interjúkat, esetelemzéseket, könyvismertetéseket közöl, részüket a hazai, illetve a nemzetközi gyermekvédelem történetéből, híreket és egyéb olyan változatos műfajú írásokat, amelyek hozzájárulhatnak a gyakorlat során felvetődő problémák megoldásához, a gyermekvédelem különböző területén tevékenykedők egységes szemléletének kialakításához.

Ahogy Szabolcsi Miklós a lap Beköszöntőjében fogalmazott:

„Meggyőződésünk, hogy erre a szakmai orgánusra... szükség van, hogy hiányt pótol, és számára lehet a gyermekvédelemben dolgozó minden szakember számára... (a megjelenő határozatok) tesztek szükségessé és sürgőssé, hogy informálni tudjuk a pedagógusokat, jogászokat, pszichológusokat

kat, szociológusokat, a tanácsi apparátus munkatársait a gyermekvédelem területén létrejött hazai és külföldi eredményekről, tapasztalatokról, elképzelésekről és próbálkozásokról...

Ugyanakkor szeretnénk, ha az új kiadványsorozat nem csupán »felülről lefelé« irányuló tájékoztató és útbaigazító folyóirat lenne, hanem sokkal inkább olyan, hogy alkalmassá váljon arra is, hogy lapjain a hazai gyermekvédelem elméleti és gyakorlati szakemberei felvethessék problémáikat, közölhessék tapasztalataikat, megvitatásra bocsáthassák módszertani elképzeléseiket, próbálkozásait.» (1982. 1. 7—8. old.)

Az eddig megjelent 20 szám tartalmi és műfaji elemzésére nem vállalkozunk, de szeretnénk felhívni *osztályfőnökök* kollégáink, az *iskolai gyermekvédelmi felelősök* figyelmét magára a lapra, több tanulmányára, egyéb közleményére.

Mire e sorok napvilágot látnak, talán már érvénybe is lép a *gyermek- és ifjúságvédelemről* szóló *magasszintű jogszabály*, amelynek jelentőségét Vabrik László abban látja, hogy „Az ifjúsági törvény az ifjúság érdekeinek védelmét, általános problémakörét érinti, míg az oktatási törvény a nevelési-oktatási rendszer működését hivatott szabályozni. E jogszabályok csak részfeladatokat tartalmaznak a gyermekvédelemből, és semmiképpen nem lehetnek támpontjai az eredményes gyermekvédelmi munkának.” (1987. 4. 56. old.) A tervezetben az iskolai gyermekvédelmi munkáról a következő olvashatjuk: „A megelőző gyermekvédelem hatékonyságának fokozása érdekében az *iskolákat*, *óvodákat* ezen tevékenységre fontos területévé kell tenni. Pontosan meg kell jelölni az adott iskola megelőző munkájában a tanítók, tanárok, gyermekvédelmi felelősök, iskolapszichológusok feladatait. Az iskolai gyermekvédelmi munka szemléletében és gyakorlatában ki kell küszöbölni az áthárítási megoldásokat. Meg kell szüntetni a vesélyeztetett gyerekek indokolatlan áthelyezését és a tőlük való megszabadulást.” (Uo.) (Az idézett tanulmányban részletes tájékoztatót kapunk a magasszintű jogszabálytervezet további alapelveiről, és egy részletes, rajzos sémán tekinthetjük át az információs hálózat kialakításának tervét.)

A család, a családsegítő központok, az iskola és a család kapcsolata rangos helyet kapott a kiadványban. „A gyermekvédelmi tevékenység az utóbbi időben bonyolultabb és nehezebb lett. Ennek a folyamatnak a tüneti jelensége, hogy növekszik a veszélyeztetett gyermekek száma. E mögött a *gyermekek nevelésére képtelen vagy kevésbé alkalmas családok* növekvő aránya húzódik” — fogalmazott bevezetőjében Ungvári János azon a tudományos ülésen, amelyen megvitták a Hajdú-Bihar megyei családgondozói terepmunka kísérleti beszámolót. A periodika teljes terjedelemben közölte az itt elhangzottakat. Biztosak vagyunk benne, hogy a címek felsorolása önmagában elegendő az érdeklődés felkeltésére: *A családgondozás szociológiai problémái egy új lakótelepen* (Béres Csaba); *A pedagógiai gondozás jelentősége a családok életének formálásában* (Balogh Elemér); *Család-gondozás pszichológusszemmel* (Somogyi Marianna—Gelléné Nagy Valéria); *A kiemelt segítséget igénylő családok kulturális befolyásolása* (Matlák Erika); *A jogtanácsadás szerepe a család-gondozásban* (Denich Agnes); *Családsegítő szolgálat — szakemberképzés* (Bajkó Mátyás); A Hajdú-Bihar megyei GYIVI család-gondozói terepmunka-kísérlet előzményeiről és tapasztalatairól (D. Tóth László). (1985. 1. 20—53. old.)

Egyetértünk Talyigás Katalinnal, amikor *A család-gondozás* című cikkét így kezdi: „A sokszorosán hátrányos helyzet léte joggal bántja a társadalom iránt felelősséget érző emberek lelkiismeretét.” (13. old.) E munkájában arra a kérdésre keresi a választ, hogy „... milyen feltételek szükségesek ahhoz, hogy e hátrányok egy része vagy maga a hátrányos helyzet ne termelődjék újra?” (1986. 4. 13—17. old.)

Ugyanebben a számban olvashatjuk Valentics Anna *A családi háttér nélküli nevelés jellegzetességei Magyarországon* című összefoglalóját. (7—13. old.)

A mindennapi pedagógiai munka tervezéséhez, irányításához és végzéséhez értékes adalékokat nyújt Weiss Emília *A családi viszonyok változásai és a család-jogi törvény módosítása* címmel. A szerző — többek között — a következőket hangsúlyozza: „Igaz, hogy a mind több egészséges, összetartóbb családi közösség létrejöttéért elsősorban maguknak a családoknak kellene tenniük, de tisztában kell lennünk azzal, hogy a családi viszonyok negatív irányú változásait vagy legalábbis azok többségét *korántsem csak az egyes családok* idézték elő. Eppen ezért ezek a negatív irányú változások lehetséges visszafordítást igénylő feladatok, egyszersmind tovább nem halasztható nagyon jelentős társadalmi érdek is.” (1987. 3. 54—56. old.)

A fenti gondolatokat elfogadva ajánljuk figyelmükbe azonban *A szülők büntetőjogi felelősségéről* címmel a Babay Imre által írt sorokat is. (1987. 1. 54—55. old.)

Az iskola, az iskolai gyermekvédelmi felelősök konkrét munkájához nyújtanak segítséget — többek között — az alábbi tanulmányok: *Hogy eredményesebb legyen a gyermekvédelem az iskolában* (Polonkai Bertalané, 1984. 3. 91—93. old.); *Mi lesz a gyerekekkel?* (1987. 1. 5—9. old.); *A munkára nevelés gondja a szaktanár szemszögéből egy nebezen kezelhető tanulócsoporthoz* (Szentkúti Jánosné, 1984. 1. 21—41. old.).

A Szentkúti Jánosné tanulmányában leírt probléma talán ismerős: „Ezen az osztályozó értekezleten szokatlanul csendes volt a tanterület. A megszokott, kiélezett vitáktól terhes légkört valamilyen

töprengő bizonytalanság váltotta fel. A 8. osztály került a pedagógia mérlegére, és bizony a mérleg nyelve erősen kilengett. Hogyan juthatott egy osztály odáig, hogy ma nincs nevelő, aki ne a keserűség hangján szólna róluk, akik éveken át dacoltak a szaktanárok minden jóakarató igyekezetével, és akik közül mindig pótló foglalkozások során „lökődött” tovább az osztály egyharmada, és a többiek is mélyen képességeik alatt teljesítették a tantervi követelményeket. Hányszor érezték úgy a nevelők, mintha mocsárban rendeznének versenyfutást” (21. old.) A figyelemfelhívás igényével néhány címszó a tanulmányból: Egy osztály bemutatkozok; Engedd, hogy megismerhesselek; Az osztály megfigyelési eredményeinek vázlatos ismertetése; Feljegyzések az oroszóráról; Általános megfigyelési adatok; Esetek, gyermekportrék.

A szociometriai vizsgálat néhány fontos tapasztalata; Nevelési eljárások a munkafolyamat egyes elemeire; Néhány zárógondolat a nehezen nevelhető tanulók munkára neveléséről.

Az iskolai gyermekvédelmi munkához ajánljuk még Nagy Eszter cikkét: *Veszélyeztetett és bántó belyeztetett tanulók foglalkoztatása a könyvtárban*. (1984. 3. 57—65. old.) Ez utóbbi munkából egyetlen gondolatot emelünk ki — megfontolásul: „Csak olyan dolgozókat jelöljenek ki erre a munkára, akik a feladatnak teljes mértékben meg tudnak felelni.”

A harmadik témakör, amelyet a folyóirat gazdag anyagából szeretnénk kiemelni, az a fiatalok drogprobléma. Úgy gondoljuk: minden osztályfőnöknek tanulságos elolvasni az alábbi írásokat. Az érdeklődést néhány gondolat, címszó kiemelésével szeretnénk felkelteni.

„Biztosan állíthatjuk azonban, hogy a szenvedélyártalommal küzdőknek valamivel több mint a fele minden családi előzmény és szuggesztív szülői példa nélkül, az intézeti vagy csoporttartalmak, az *érzelmi és kulturális szegénység*, magányosság, elmaradottság hatására vált valamilyen szinten alkoholfogyasztóvá, narkotikum-pótló anyag (igen kis százalékban kemény drog) élvezőjévé.” (Mikus Gyula, 1987. 1. 24—34. old.)

Juhász Erzsébet cikke az alábbi címszavakat tartalmazza: a kábítószeres elterjedéséről; beilleszkedési zavar — deviáns örömszerzés?; de *miért és mi ellen lázad a fiatal kábítószeres?*; Egy hazai vizsgálat tanulságai; A gyógyítás célja — visszailleszkedés a társadalomba; mi a helyzet a megelőzéssel? Milyen információink vannak a várható eredményekről? (1987. 1. 10—17. old.)

A *droghoz vezető utak pszichikus bántó*, terápiás lehetőségeit elemzi Királyné Dévai Margit. Arról ír, hogy több vizsgálat is foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy miképpen alakulnak a fiatalok drogvisszaélő szokásai, s ezek az alkalmak hogyan vezetnek a legsúlyosabb állapotig. A szerző jól áttekinthető sémákkal, ábrákkal, grafikonokkal egészítette ki tanulmányát. Arra figyelmeztet: „Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy mennyire helytelen az a köztudatban mélyen beivódott képlet, amely szerint például a droggal való visszaélés és a toxikománia közé egyenlőséget lehet tenni. Szerencsére ugyanis nem mindenki marad végleg ezen az ösvényen, aki rátéved. Nem minden droggal kísérletező jut el a narkomániáig, a teljes pszichikai és fizikai függőség állapotáig.” (1987. 3. 10—17. old.)

Végül az 1987. 4. számból három tanulmány címe: *A fiatalok droghoz vezető útjai kibontakozása és jelenlegi helyzete* (Kisszékelyi Ödön); *Droghoz vezető serdülők kezelése ifjúsági pszichiátriai osztályon* (Gyenge Eszter); *Intézmények és szakemberek a toxikománia gyógyításának szolgáltatásában* (Királyné Dévai Margit).

A periodika szerkesztői szerkesztőségi felhívásban és a lap ankétjain többször hangsúlyozták, hogy szeretnék, ha gyakorló pedagógusok közreműködésével valóságos szakmai fórummá válna a *Gyermek- és Ifjúságvédelem*. A fentebb idézett legújabb számban *Eszmecsere* címmel is erre buzdítanak:

„Gáti Ferenc *A gyermekvédelem fejlesztésével kapcsolatos megközelítések és gondolkodási témák* című tanulmánya nyomán Damszky András kezdeményezett eszmecsere *A gyermekvédelem önműködése* címmel az 1987. 3. számunkban. Várjuk olvasóink hozzászólásait e két tanulmányhoz is.”

A kiadványsorozat állandó rovatai a Műhely; Visszapillantó; Kaleidoszkóp; Jogi mozaik; Gyermekvédelem alulnézetben; Közös dolgainkról; Könyvjelző; Tallózó; Noteszlapok; Közélpép.

Bízunk benne, e néhány gondolat hozzájárul ahhoz, hogy egyre több kollégánk nemcsak keresi és olvassa a *Gyermek- és Ifjúságvédelem* című lapot, hanem szerzőjévé, külső munkatársává is válik, mások és saját „szakmai megelégedésére”.

A *Gyermek- és Ifjúságvédelem* című kiadvány (az évi 4 szám: 104 Ft) a Delta Szaklapkiadó és Műszaki Szolgáltató Leányvállalat 1093 Budapest, Közraktár u. 4. MNB 215-06439 számú betétszámlájára fizethető elő. Az ügyintézők kéri, hogy a csekk hátulján tüntessék fel a folyóirat nevét és a megrendelés évét.

Gyermek- és Ifjúságvédelem. Az Országos Pedagógiai Intézet gyermek- és ifjúságvédelmi osztályának időszakos elméleti-módszertani közleményei.

DR. FARKAS KATALIN